

Van Windekens ги приведува уште формите $\Sigma\iota\nu\theta\omicron\varsigma$ и $\Sigma\iota\nu\delta\omicron\varsigma$. Присуството на суфиксот $-\nu\theta/-\nu\tau/-\nu\delta$ во цитираните форми, за кои тој не се сомнева дека се од ист корен, го наведува на мисла дека се работи за зборови од пелазгиско потекло. Поаѓајќи од тоа, врз основа на пелазгиската фонетика, ја реконструира индоевропската форма $*kuen-t(o)$ со значење „свет, посветен“ и ја доведува во врска со литванската форма $\acute{s}ventas$, старопруската $swenta$ — старословенската $svęty$ и др. Оваа етимологија изгледа сосем прифатлива ако се земе во обзир дека индоевропскиот палатал $*k̂$ дава во пелазгискиот s а и. - е. $*e$ пред назал $-i$, и $\Sigma\iota\nu\tau\epsilon\varsigma$ би можело навистина да означува некакви свети или посветени луѓе. Дотолку повеќе што од сведенијата на старите автори не се гледа дека $\Sigma\iota\nu\tau\epsilon\varsigma$ се во врска со култот на богот Хефест, па би можело да се претпостави дека се тоа луѓе посветени на овој бог.

Во прилог на тврдењето дека на Лемнос можело да има влијание од јазикот на Пелазгите, авторот ја приведува и формата $Z\eta\rho\nu\theta\omicron\varsigma$, име на еден град од Самотрака, при којашто суфиксот $-\nu\theta$ јасно укажува на пелазгиско влијание, па би можеле да очекуваме едно такво влијание и на Лемнос.

ÉTUDES PÉLASGIQUES на van Windekens претставува несомнено вреден прилог во проучувањето на пелазгискиот јазик. Некои од резултатите до кои дошол авторот проучувајќи го овој јазик, особено поврзувањето на консонатската промена со постоењето на дијалекти, претставуваат навистина новина која заслужува полно внимание.

Интересно е да се забележи дека авторот не ги зел во обзир најновите становишта на Георгиев по однос на некои фонетски прашања, изнесени во „Исследования по сравнително-историческому языкознанию“, Москва, 1958 (книгата не се наоѓа во списокот на користената литература од v. W.), а се опира на некои негови поранешни тврдења кои овде претрпеа корекција од самиот Георгиев.

На крајот, должни сме да одбележиме дека Ё. Р. претставуваат чекор напред во идентификацијата на овој догрчки јазик и во потврдата за неговото индоевропско потекло. Тие се полезна литература за сите оние кои се занимаваат со оваа проблематика.

Љубинка Басојнова, Скопје.

ИСТОРИЈА ГРЕЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ, III, под редакцијом Соболевској, Грабар—Пасека и Пејировској, Москва, 1960, страна 439.

Изашла је најзад и трећа свеска колективног дела совјетских научника *Историја грчке книжевности*, чија је прва свеска изашла 1946, а друга 1955 г.

Сарадници на овој свесци су И. И. Толстој, који је написао главе I (Нова атичка комедија и родови повезани с њом), II (Поезија епохе хеленизма — општа карактеристика) и III (Калимах); М. Ј. Грабар—Пасек, који је дао главе IV (Епска поезија), V (Буколска поезија), 1. поглавје VII главе (Полибије), 1. и 7. поглавје IX главе (Јосиф Флавије, Паусанија), 2. поглавје X главе, (Дион Хрисостом), XI главу (Ораторска проза IV—V века) и готово целу XIV главу (Грчка поезија I—V в.); Ф. А. Петровски је аутор само VI главе (Епиграм); С. И. Соболевски је написао VII главу (Научна проза II—I в. пре н. е.) и IX главу (Научна проза I—III в. н. е.); А. В. Болдирев је дао VIII главу (Плутарх), већи део X главе (Ораторска проза I—III в.) и XII главу (Уметничка приповедачка проза I—III в.); С. К. Апт је написао главу XI (о Лукијану); А. С. Ахманов је дао први део XV главе (Философске школе хеленистичког и римског доба до појаве неоплатонизма); А. Ф. Лосев саставио је други и трећи део XV главе (Философија и научна литература хеленистичког и римског доба); Б. В. Горнунг је приказао хеленистичку науку и митографију (четврти део XV главе). Увод у први и други разделак књиге написали су редактори. Дело покажује доста складну целину, мада је на њему сарађивао већи број писаца.

Што се тиче периодизације грчке книжевности из тзв. покласичног доба која је примљена у овом тому, она се може бранити као исправна, мада је су-

више уопштена. Материјал је овде подељен на два велика доба, хеленистичко и римско, при чему се не прави оштра граница међу њима. Писцу ових редака чини се ипак да би било боље да је периодизација спроведена детаљније с обзиром да период од Александра Великог до Јустинијана захвата преко осам векова. Књижевност током тог дугог временског размака стално је показивала извесну еволуцију; ту се често опајало цветање и опадање (на пример процват хеленистичке културе у IV и III в. пре н. е., препород у II, па чак и IV в.); она има обележје хеленистичко, римско и рановизантиско итд.

Обим ове свеске добро је одмерен. У њој је по класичном добу грчке књижевности дато упула мање простора од онога што је укупно дато класичном добу, отприлике онолико колико је уобичајено да се даје и у другим делима која обрађују стару грчку књижевност. И не само то. Овде је дато доста простора и посвећено много пажње великом броју писаца. Јер иако књижевност класичног периода баца у засенак књижевност по класичног периода, ова друга се не сме потцењивати с обзиром на њен светско-историски значај. И на томе совјетски научници, аутори ове свеске, заслужују признање.

Трећи том третира велики број аутора, што је и разумљиво с обзиром на велику развијеност грчке књижевности из по класичног раздобља. Нису унети само хришћански писци. Овај поступак је, међутим, оправдан само у том случају ако ће за овим изаћи IV том, где ће бити приказана грчка књижевност у средњем веку (византиско доба), као што је и наговештено у своје време у предговору редакције I тома (в. стр. 5). Иначе се не бих сложио с таквим поступком. Хришћанска књижевност на грчком језику у IV в. н. е. доживљава чак процват, те је можда најбоље дати њене класике поред и упоредо с паганским класицима ораторске прозе из истог века (Химеријем, Темистијем, Либанијем и Јулијаном).

Колики је значај хришћанске књижевности на грчком језику из доба позног римског царства, види се и из речи аутора редакције (стр. 146): „Наравно потпуно слику књижевности IV—V в. могуће је претставити само у том случају, ако се упоредо с изучавањем стваралаштва паганских писаца подвргну исто тако бржљивој анализи дела хришћанских апологета и црквених делатника; познанство само с паганском граном књижевности неминовно сужава нашу претставу о последњим вековима постојања старе грчке књижевности; такво ограничење је ипак потпуно оправдано, уколико говоримо о историји античке књижевности. Дела хришћанских писаца — како анонимна ранохришћанска дела (*Пасџир Херма*, апокрифи и др.) тако и велики радови твораца црквене организације на Истоку и Западу — већ није античка литература у пуном смислу ове речи; она живе заједно с њом, користе се њеним језиком, а у IV в. такође у извесној мери њеним формама и методама; и она су исто тако туђа античкој књижевности, пошто потичу из других предуслова и иду за другим циљевима. Мада су увек ризичне сувише опште карактеристике, али, ако се решимо да дамо такву карактеристику античке књижевности, можемо рећи следеће: античка књижевност тежи, с једне стране, познању, а с друге — саздању лепоте; оба ова циља туђа су хришћанској књижевности; у основу сваког познања она ставља веру, она уопште не ставља као свој циљ уживање лепотом ма чега то било, него се напреже ка реконструкцији света и људске личности. Стога је хришћанска књижевност савременица античке књижевности у таквој истој мери у каквој је дете савременик старца: античка књижевност завршава свој пут и сабира жетву, а хришћанска га почиње и прави сетву; а оно што ће из те сетве израсти касније није оно што су очекивали и желели црквени делатници, слични Либанијевим ученицима Василију и Грегорију, — то се односи већ на историју хришћанске цркве, њеног вероучења у Византији и на Западу и нема ничега заједничкога с античком књижевношћу. Управо полазећи од тих разлога, ми се не дотичемо у датој књизи ни ранохришћанских дела, ни радова такозваних црквених отаца, ма колико да су они блиски по књижевном облику делима последњих паганских писаца“.

У погледу метода заслужује похвалу опширно приказивање садржине појединих књижевних дела, као што је случај, на пример, с делима Менаандровим. Аутори исто тако обилно илуструју своје гравиво у излагању мноштвом

цитата, од којих су неки истовремено и одабрани одломци из најважнијих дела дотичних писаца. Посебно треба истаћи добро наглашену везу између нове атичке комедије и Еурипидове драматургије.

У овој књизи важнијим писцима посвећене су читаве главе, на пример Калимаху, Плутарху, Лукијану, или у најмању руку опширна поглавља, као што је случај с Менандром, коме су посвећене стране 20—34, Аполонијем Рођанином, Теокритом, Полибијем, Дионисијем Халикарнашанином, Апијаном, Дионом Хрисостомом, Либањием, песницима Бабријем, Опијаном, Квинтом и Ноном, даље с философима Епикуром, Посејдонијем, Платином итд. Овде се ретко где може учинити замерка*).

Сем тога пада у очи да су историчари хеленистичког доба, којих је нарочито било много у III в. пре н. е. и који су врло важни по значењу свога рада, само овлаш додирнути или чак сасвим изостављени (на пример Филохор, Берос, Манетон, Арат итд.). Совјетски проучаваоци књижевности обично се задржавају на писцима чија су дела очувана. Али ако је оправдан поступак што они мање пажње поклањају ауторима чија дела нису дошла до нас, неоправдано је, по мом мишљењу, да се сасвим мимоидају они писци који имају извесне заслуге макар у историском смислу.

Ја се не бих сложио ни с тим како су Полибије и још неки други философи и научници стављени у римско а не у хеленистичко доба, коме они стварно припадају. У вези с тим тешко је бранити и поделу римског периода грчке књижевности на три раздела (в. стр. 145). Први раздео по редакторима ове, III, свеске *Историје грчке књижевности* захвата време од 168. г. до почетка I в. н. е. други захвата прва три века н. е., а трећи IV и V век. Први раздео правилније је убрајати у хеленистички период, мада су већ средином II в. пре н. е. Македонија и Грчка потпале под власт Римљана. Рим је постао велики центар грчког духовног живота тек средином I в. пре н. е., а у периоду од средине II до средине I в. пре н. е. већина грчких писаца груписала се по центрима ван Грчке и Рима (по Египту, Сирији, М. Азији).

Није сасвим исправно ни то што се грчка поезија у римско доба (I—V век) приказује у једној истој глави, јер се поезија баснописца Бабрија и аутора дидактичних спелова Опијана битно разликује по духу и форми од последње плејаде грчких епских песника, који се јављају током V и VI века у византиско доба.

Научној односно стручној књижевности покласичног доба дато је мало простора, мање него што је то досад било уобичајено, бар на Западу. То се, додуше, може бранити тиме што оваква литература, строго узев, и не спада у књижевност као грану уметности.

Научни апарат није дат ни у овом тому, што је обећано у I тому (в. стр. 5). Можда ће он изићи у следећем, IV тому, у коме би према обећању, изгледа, требало приказати византиску књижевност. Али овде се ни једном речи не циља на њу. Ако би ово била последња свеска *Историје грчке литературе*, онда би њен највећи недостатак био изостављање модерне литературе. Но надајмо се да неће бити тако.

Међу иначе врло ретке штампарске погрешке спада и ова значајнија: на страни 400 место „Кратера Милоскогo“ треба да стоји „Кратета Малоскогo“ (г). Кратета из Мала).

*) Ја бих једино замерио на томе што је Диогену из Лаерте посвећена само једна, 280, страна. Он је писац најважније нама очуване историје грчке философије, и на сваки начин њега је требало детаљније и више обрадити. Сличан је случај и с Хрисипом, коме је такође дато врло мало простора, а он је, као што се зна, био најважнији претставник стое („Да није било Хрисипа, не би било ни Стое“). Њему је дато директно свега десетак реда (в. стр. 367). Код општег излагања о доктрини стоичара (стр. 365—367) није наглашено да се учење стоичара базира углавном на Хрисиповим гледиштима, што је требало учинити.

Автори овог тома марљиво су искористили новију литературу која се тиче дотичних писаца и њихових дела, као и новије збирке фрагмената, што сачињава посебну одлику ове свеске. Ово није ситна ствар, ако се има на уму да је највећи део писаца из раздобља од Александра до Јустинијана само фрагментарно очуван.

Међу успеле карактеристике треба поменути ону на стр. 101: „Да је поезија хеленистичког периода створила само епске и дидактичке сневове, онда она не би, с изузетком неких делова спева Аполонија Родског, унела готово ничега у светску књижевност. Истински живим извором, који је неочекивано избио из усахлог тла грчке поезије, јесте буколска поезија, која чува своје чари до наших дана“.

У оба увода редактори дају нешто одиста ново. Они истичу како је после македонског завојевања Грчка постала центар из кога се грчка култура уопште, а посебно грчки језик и књижевност, проширила на велики део света; они подвлаче противречну појаву да је епоха хеленизма с једне стране слика бескрајних ратова, а с друге процват привреде, уметности и науке; они истичу како је негдашњи слободни грађанин полиса сада, у хеленистичким државама, постао човек који се бави само својим приватним пословима; они се детаљније осврћу на *коине*, језик ове епохе; они описују значај и улогу грчке културе у великој римској држави итд.

То ново третирање појединих питања, праваца, стилова и школа, којима се видно истиче ова свеска над сличним књигама у другим земљама, види се особито лепо у начину како је обрађена партија о античкој новели и роману. Дванаестој глави, која се њима бави, дат је простор од 50 страна. Ту су прегледани сви важнији очувани фрагменти који су нађени. Постаanak античког романа Болдирев ставља у раније доба (I—III в.), него што се то досад чинило (наиме у последње векове антике). Садржина појединих дела даје се сасвим исцрпно. На пример предмету Харитоновог романа посвећена је читава једна страна (252).

Бојган Сџебановић, Скопје.

А. Г. БОКЩАНИН, *Парфија и Рим*. Изд. Моск. Унив. 1960, стр. 250, 8°.

Книгата претставува само прв дел од започнатата работа и го има поднасловот „Возникновение системы политического дуализма в передней Азии“. Разделена е на увод и три глави.

Во уводот авторот ја истакнува важноста на античните писатели и археолошките ископувања на самата територија, исто така укажува и на значењето на сириската, арапската и старокинеската литературна традиција како дополнување за проучувањето на ова прашање. Дешифрирањето на старите партски натписи од Ниса како и сè поновите материјали што се појавуваат со проучувањето на старата историја на Далечниот Исток и на старата Индија, придонесуваат „прашањето за местото и значењето на различните држави што суштествуваа во југозападниот дел на Азија во последните векови пред нашата ера и во првите векови од нашата ера да мора да се постави од сосема поинаков аспект отколку порано“. Појдувајќи од оваа поставка авторот дава критички осврт како на западноевропската буржоаска историска литература, така и на извесни дела на мнозина советски научници, кои „по инерција“ го разгледувале ова прашање на ист начин. Тој остро ја осудува поставката за грчкоримските робовладетели како „носител на култура“ наспроти источните „варвари“, која поставка се создала под влијание на „застарената, идеалистичка реакционерна историска шема“ (се мисли на Хегел и неговата „Филозофија на историјата“ која беше почетна точка во научните испитувања на низа поколенија историчари од западна Европа). Но, од ова не беа имуни ни руските, па ни советските историчари, одбележува авторот, особено во поранешните трудови.

Историјата на земјите од Предниот Исток, Иран и Средна Азија, во различните дела на разни автори, била разгледувана без нужната врска и спо-